

Luga László, az egri Érseki Kő- és Könyvnyomda igazgatója. A magyar katolikus nyomdászat, könyv-, újság- és folyóirat-kiadás méltatlanul elfeledett jelentékeny képviselője, Luga László¹ 1840. július 24-én született az Abaúj vármegyei Fony nevű faluban. Apja, Luga Ferenc erdész volt Brezenheim herceg sárospataki uradalmában, édesanyja Márkus Mária. Luga László az elemi iskola elvégzése után öt évig a kassai gimnázium növendéke volt, majd a VI. osztályt a ciszterci rend egri gimnáziumában, a VII. és VIII. pedig osztályt kis szeminaristaként végezte el.²

1856-ban a helyi teológiára iratkozott be. Ennek elvégzése után, 1862-ben áldozópappá szentelte Bartakovics Béla egri érsek.³ Főpásztora a szomszédos Egerszalókra nevezte ki káplánnak, ahol Orosz Ádám, korának ismert papköltője volt a plébános.⁴ Egerszalókról Diósgyőrbe,⁵ majd Hevesre került,⁶ ugyancsak káplánnak.

A számára bizonyára kedves lelkipásztori szolgálatot azonban kezdődő, később egyre súlyosabbá váló betegsége miatt abba kellett hagynia. Érseke 1868-ban felmentette hevesi állásából. Ezzel kapcsolatos levelében ezeket olvashatjuk: „Luga László áldozárt és ezelőtti hevesi káplánt torokbaja miatt a káplánságtól egyelőre felmentem és egyházmegyei hivatalomnál mint actuariust alkalmazom.”⁷

1872. július 1-jén Bartakovics érsek az 1755-ben Barkóczy Ferenc püspök által alapított érseki líceumi kő- és könyvnyomda igazgatójává nevezte ki Lugát, mivel az pasztorációs munkát nem tudott végezni. Ettől kezdve lelkipásztori feladatokat egyáltalán nem látott el.⁸

Az igazgatói állás átvételekor a nagy múltú üzem gazdaságilag leromlott állapotban volt. 1855-ben Joó János – aki már 1849 előtt is műszaki vezetője volt – vette bérbe a nyomdát. Joó néhány év múlva felmondta a bérleti szerződést, s az üzemet 1860. január 1-jétől három és fél évig a Szent István Társulat bérelte. Ekkor került a nyomdába Tóth István neves szakember műszaki vezetőnek. 1863-ban a nyomdát ismét az érsekség vette kézbe. Ekkor a főpásztor az igazgatás ellátásával Stephanovszky Sándor líceumi tanárt bízta meg, aki 1872. június 30-ig látta el hivatalát. Ekkor lemondott állásáról, mert „belátta, hogy mint tanár az igazgatói teendőknek meg nem felel”.⁹

A nyomda szervezete Luga László megbízatása kezdetén a következő volt: praefectus (az üzem érsek által kinevezett mindenkori felügyelője), igazgató, ügyvezető (a nyomda műszaki vezetője), akit korabeli szóhasználatlaltal nyomdásznak is neveztek, korrektorok (nem főállású, hanem megbízott, helyesíráshoz értő tanárok, papok stb.), szedők, tanoncok, gépmester.¹⁰

¹ Luga László elfeledettségét mutatja, hogy 1905-ben bekövetkezett halála után az első helyi cikk csak 1990. július 28-án jelent meg róla a *Heves Megyei Hírlap*ban. (SZECSKÓ Károly: *150 éve született Luga László.*) Tudomásunk szerint a halála óta eltelt évtizedekben csak a *Magyar életrajzi lexikon* 2. kötetében (Bp. 1969. 98.) kapott néhány sort. A szerző hosszabb lélegzetű tanulmányából a *Széphalom* (1993. 5. 301–312.) közöl részleteket.

² SZINYEI József: *Magyar írók élete és munkái.* Bp. 1902. 8: 81–82; KONCZ Ákos: *Egri egyházmegyei papok az irodalmi téren.* Eger, 1892. 163–164.

³ SZINYEI: *i. m.* (2. jegyzet) 8: 81–82; KONCZ: *i. m.* (2. jegyzet) 163–164.

⁴ SZINYEI: *i. m.* (2. jegyzet) 8: 81–82; KONCZ: *i. m.* (2. jegyzet) 163–164.

⁵ SZINYEI: *i. m.* (2. jegyzet) 8: 81–82; KONCZ: *i. m.* (2. jegyzet) 163–164.

⁶ SZINYEI: *i. m.* (2. jegyzet) 8: 81–82; KONCZ: *i. m.* (2. jegyzet) 163–164.

⁷ Egri Érseki Levéltár (EÉL). Personalia Ladislaus Luga (PLL). Bartakovics Béla érsek levele az Ájtatos Alapítványok Hivatala gondnokának. Eger, 1868.

⁸ EÉL. Lycaei Typographia (Lyc. Typ.) Az egri érseki líceumi nyomda története és állása. Luga László feljegyzése Bartakovics Béla érseknek. 1872.

⁹ L. 8. jegyzet.

¹⁰ L. 8. jegyzet.

A nyomda zilált anyagi helyzetének rendezése komoly, évekig tartó feladatot jelentett Luga számára. Az üzemnek átvételkor 12 000 forint tartozása volt, amelyet ki kellett egyenlíteni. 1872. október 11-én Luga erről a következőket írta főpásztorának: „Az üzlet pedig mindaddig pangani fog, míg csak a mérleg egyensúlyba nem hozatik. Az egyensúlyt helyre lehet állítani fennlévő tartozás törlesztése által, vagyis ha a nyomda forgalmi tőkét nyer, hogy ne legyen kénytelen adósságok fizetésével küszködni.” Kérte az érseket, hogy „a nyomda tőkealapjából, amely jelenleg 7072 forint. 42 krajcár-ra rúg, forgalmi tőkéül kiutalványozni annyit, amennyi a mérlegegyensúly helyreállításához szükséges, olyformán, hogy a nyomdaigazgató köteleztessék a tőkét 10 éves részletekben törlesztve visszafizetni a járuló rendes kamatokkal együtt.”¹¹

Eredményes igazgatói működése révén a nyomda anyagi helyzete évről évre javult. 1872. 2. félévéről már az alábbiakat tudta jelenteni: „az igazgatásomra bízott nyomda máris oly helyzetben van, hogy a jelen nehéz viszonyok közt kevés ily intézet dicsekedhetik hasonlóval. Gondosabb utánnézés mellett pedig vagyoniilag mindinkább növekedni fog. [...] bár a múlt év egyike volt azoknak, melyek az üzletekre nyomasztólag s bénítólag hatottak: örömmel jelentem mégis Exelenciádnak, hogy az egri érseki lyc. nyomda a legjobb üzemében volt.”¹²

Jelentésében bírálta az Ájtatos Alapítványok Hivatalának – amely az egyházi célokra adományozott összegekkel rendelkezett – pénzkezelési módját, amely kedvezőtlen a nyomdára nézve. Megírta, hogy 1874. január 1-jétől a nyomdában hiteles könyvelést vezet be, amelyet ő maga készít.¹³ Ekkor a korabeli törvények értelmében megszerezte az üzemnek az iparjogot. A nyomdát bejegyeztette az egri törvényszéknél és a Budapesti Iparkamaránál. Ez lehetővé tette, hogy váltót bocsáthasson ki, és azt elfogadathassa. Erre nagy szükség volt, mert az üzem nem rendelkezett ipari tőkével.

Az üzem igazgatójaként üzleti kapcsolatba lépett a megrendelőkkel, a kereskedőkkel, vezette a könyvelést, váltókat bocsátott ki és fogadott el, felvette az alkalmazottakat, megállapította azok fizetését, kezelte a pénzt, ellenjegyezte a ki- és bejövő számlákat stb. Főpásztorának minden év végén jelentést tett az üzem anyagi és pénzügyi helyzetéről.¹⁴ Évi fizetése 1872-től 500 forint volt, amely kiegészült évente 200 forinttal, amelyet az egyházi pénztártól vett fel. Javadalma tehát nem volt jelentős, ezért fizetésemelést kért érsekétől.¹⁵

Levelében így összegezte a kinevezése óta végzett munkáját: „Én, ki a nyomdát kifelé és befelé legjobban ismerem, tudhatom, hogy pár év múlva a legjobb viszonyok közt leend, ha munkát kapna folyamatosan, hogy munkásait foglalkoztathassa. Hitelezni most is képes 10-12 ezer forintig. A raktárakban tett befektetés legkevesebb 20%-ot jövedelmez. Két gyorshajtója, melyek régiek, s újjal való helyettesítést kívánnak, 1873-ban 2 és fél millió forint nyomást eszközöl.” Majd levelét így folytatta: „Kegyelmes uram igen jól tudja, hogy rend, kivált munkások közt, csak szigorral és tekintéllyel tartható föl. Ezt másfél év alatt igyekeztem is föntartani, s munkásaim ellen nem panaszkodhatom.” Beadványa végén a következő kérésekkel fordult érsekéhez: „1. Méltóztassék az igazgatásra és ügyvezetésre vonatkozó előbb leírt igazgatói joggyakorlatot jóváhagyni, vagy bölcs belátása szerint Exelenciádnak változtatva javítani. Bármely esetben esedezem, hogy az ügyvezető kizárólag az igazgató szigorú ellenőrzése alá helyeztessék, s az igazgatói rendeleteket, mintha a főpásztorától származnának, pontosan végrehajtani tartozik. 2. Egy, az üzletforgalomnak megfelelő ipartőke előállítására iránt intézkedni. 3. A desperatus adósságok iránt engem utasítani. 4. Az igazgató fizetését munkájához aránylag megszabni. A katolikus irodalom központjául Eger kezdi tekinteni a világot. Azért nem mulaszthatom el

¹¹ EÉL. Lyc. Typ. Luga László levele az érseknek. Eger, 1872. okt. 11. 1659/1872.

¹² EÉL. Lyc. Typ. Luga László levele az érseknek. Eger, 1873. ápr. 2.

¹³ L. 12. jegyzet.

¹⁴ EÉL. Lyc. Typ. Luga László levele az érseknek. Eger, 1874. jan. 31. 401/1874.

¹⁵ L. 14. jegyzet.

ezúttal főlemlíteni Exelenciádnak egy, a nyomdával összekötött könyvkereskedés eszméjét. Egerben nincs egy valamire való könyvkereskedés. A nyomda jelen viszonyai közt ugyan nem bírma meg 3-400 forint befektetést, de ha másképp nem megy, a körülmények aligha oda nem fejlődnek, magánúton fogok egy jóra való könyvkereskedést létrehozni.¹⁶

1874. február 21-én egy, a nyomdával összekötendő könyvkötészet felállítását javasolta az érseknek. „Az legjutányosabban beállítani vélem most, midőn városunkban Neszvadba Gyula könyvkötő üzletéhez tartozó könyvkötői készletek eladásával megkínált, amely készletek ezúttal jutányosan megszerezhetők.”¹⁷ Az érsek elfogadta javaslatát: „megengedem, hogy az érseki lyceumi nyomdánál tervezett könyvkötészeti osztályt, saját felelőssége s jótállása mellett felállíthassa, berendezhesse.”¹⁸

Luga rövidesen megszervezte a könyvkötő részleget, április 8-án már ezt jelentette főpásztorának: „Nagyméltóságod kegyes engedélye folytán az érseki lyceumi könyvnyomdában a könyvkötészeti osztály már berendeztetett. A teljes felszerelés, anyagok bevásárlásával együtt 800 forintba került, de kiállított munkáink nemcsak az egri, hanem bármely nagyvárosi igényeknek megfelelhetnek ízlés és szépségre nézve.” Levelében gondként utalt arra, hogy a kötészetnek egy helyisége van, ez azonban kevés. Ezért engedélyt kért még egy szoba berendezéséhez.¹⁹

Bizonyára a kötészet eredményei is hozzájárultak ahhoz, hogy 1874-ben a nyomda ismét jó évet zárhatott.²⁰ Ugyanezt írhatta Luga 1875-ről is. Jelentésében többek között ezeket olvashatjuk: „örömmel jelentem, hogy a nyomasztó üzletviszonyok dacára sem csökkent a múlt évben üzletforgalmunk. Követeléseink pedig oly szép eredménnyel folynak be, hogy a jelen 1876-os évet 2657 forint s 73 krajcár készpénzzel kezdetjük meg, mi ipartóke hiányában nagy előny az üzletre.”²¹ A nyomda eredményei 1876-ban, 1877-ben tovább javultak. Az 1876-os anyagi sikerekben jelentős része volt Cantu Caesar *Világtörténet* című munkája kiadásának, amellyel a Szent István Társulat bízta meg a nyomdát.²² Luga levelében megemlíttette még a következőket: „habár az üzletek általában véve nem dicsekedhetnek fényes eredményekkel, hála Istennek, az egri érseki lyceumi nyomda üzleteredménye a múlt évben is teljesen kielégíthetőnek mondható.”²³

Az 1870-es évek végén a nyomda ismét a Szent István Társulat hatókörébe került mint kiadványainak előállítója. 1879-ben a társulat utasítást adott az egri nyomda igazgatója, pénztárosa, ellenőre és műszaki vezetője számára. Tizenöt pontban szabta meg az egri igazgató feladatát, melyek lényegét az utasítás első pontjában így állapították meg: „Az igazgatónak tiszte Egerben általános felügyelet az összes nyomdai személyekre s azok rendes foglalkoztatására, a nyomdai raktárra, a megrendelt nyomtatványokra, s ezek árára, az ezekről vezetett naplókönyvre, nevezetesen: a történeti fizetésekre s hátralékokra, miszerint mindez evidenciában tartassék és neki arról tudomása legyen.”²⁴ A Szent István Társulat még a fenti évben vizsgálatot folytatott az egri nyomdában, „véleményes jelentést”

¹⁶ L. 14. jegyzet.

¹⁷ EÉL. Lyc. Typ. Luga László levele az érseknek. Eger, 1874. febr. 21. 393/1874.

¹⁸ EÉL. Lyc. Typ. Az érsek levele Luga Lászlónak. Eger, 1874. febr. 22. 393/1874.

¹⁹ EÉL. Lyc. Typ. Luga László levele az érseknek. Eger, 1874. ápr. 8. 688/1874.

²⁰ EÉL. Lyc. Typ. Luga László levele az érseknek a nyomda 1874-es munkájáról. Eger, 1875. máj. 1. 365/1876.

²¹ EÉL. Lyc. Typ. Luga László levele az érseknek az 1875-ös évről. Eger, 1876. márc. 8. 2931/1876.

²² EÉL. Lyc. Typ. Luga László levele az érseknek a nyomda 1876-os évi munkájáról. Eger, 1877. ápr. 27. 3116/1877.

²³ EÉL. Lyc. Typ. Luga László levele az érseknek a nyomda 1877. évi munkájáról. Eger, 1878. márc. 10. 241/1879.

²⁴ EÉL. Lyc. Typ. Utasítás a Szent István Társulat igazgatójának, pénztárnokának, ellenőrének és nyomdászának Egerbe. Dátum nélkül. 3085/1879.

készítve. Ebben az igazgató teendőit újból körvonalazta: „Felügyel a nyomdai üzlet egész menetére, ugyanezért az üzleti könyvek kezelését folyton figyelemmel kíséri, hogy minden tudomására legyen, s meggyőződést szerezzen magának, hogy az üzlet minden tekintetben kifogástalanul működik.”²⁵

Az 1879-es vizsgálat bizonyára hibákat is feltárt a nyomda munkájában. Ezzel magyarázható, hogy Luga László 1879. augusztus 20-án felmondását kérte érsekeitől. Levelének erre vonatkozó részében az alábbiak olvashatók: „Egyrészt Exelenciád magas bizalmát, másrészt a közönségét is vesztve: lehetetlen tovább elfogadnom ezen állást. [...] Engem jelen állásomtól, s az intézet továbbvezetésétől kegyeskedjen fölmenteni.”²⁶

Felmentésére azonban nem került sor annak ellenére, hogy az érsek az említett vizsgálat után kezdte elveszteni bizalmát iránta. Sajnos a hibák, kifogások természetéről semmi nem maradt az utókorra, így azok mérlegelésére sincs lehetőség. 1880-ban a főpásztor megbízta Katinszky Gyulát, az egri Római Katolikus Tanítóképző igazgatóját és Sivampel Józsefet, a képző tanárát azzal, hogy a nyomdában végezzenek újabb vizsgálatot. A vizsgálatról 1880. április 10-én tettek jelentést az érseknek, amelyben az alábbiakban summázták a nyomdáról alkotott véleményüket: „Általában az a véleményünk, hogy az egri nyomda előnyös helyzetben lévén és felvirágzásának legszükségesebb föltételeivel oly mértékben rendelkezvén, a jelen állapota legalábbis tengődőnek mondható, úgyannyira, hogy még más nyomdávalal is fönnállhat mellette. Ennek oka határozottan a kezelés hiányos voltában keresendő. Amely üzletben nincsenek meg a legszükségesebb kezelési könyvek, Munkakönyv, Papírkönyv nem vezetnek, vagy ahol vezetnek könyvet a bevételről, de a kiadásról nem; hol ez intézet maga kamatot fizet hitelezőjének, de nekik éveken át a tőkét sem fizetik, hol a nyomdai percentet és így a tiszta nyereséget nem tartják evidenciában: ott az üzlet nem virágozhatik. A gyökeres orvosságnak egyik föltételét a leltározásnak gyakorabbi ismétlésében találjuk.”²⁷

1882-ben váratlan esemény történt Luga László nyomdaigazgató életében. A Solymossy Eszterrel kapcsolatos tisztaeszlári vérvád kapcsán Szolcsányi Gyula akkori neves egri könyvkereskedő egy antiszemita tartalmú röpiratot készített, bemutatta Luga Lászlónak, aki a kézirat elolvasása után vállalkozott annak kiadására. Miután Samassa érsek pusztaszikszói nyári lakásán elolvasta a kinyomtatott röpiratot, 1882. június 7-én felháborodott hangú levelet írt az akkori nyomdai prefektusnak, Tárkányi Béla apát-kanonoknak. Ebben Luga Lászlót elmarasztalta „nyomdavezetése és jó hírének” kétségbe vonására alkalmas röpirat kiadása miatt.²⁸

Tárkányi Béla az érsek levelét odaadta Luga Lászlónak is, aki még az említett napon elküldte a röpirattal kapcsolatos véleményét Tárkányi Bélának, amelyben nem ismerte el, hogy az ominózus nyomtatvány antiszemita tartalmú.²⁹ Az apát-kanonok álláspontja hasonló volt Luga Lászlóéhoz, s még a fent említett napon az érseknek küldött igazoló jelentésében védelmébe vette Lugát.³⁰ Ezt követően Samassa bíboros június 10-én Tárkányi Bélának címzett levelében elmarasztalta Lugát védő álláspontja miatt.³¹ A röpirat kiadása kérdésében Samassa érseknek volt igaza. Szerencsére azonban az ügy lecsillapodott, s nem járt Luga állásának elvesztésével.

²⁵ EÉL. Lyc. Typ. Véleményes jelentés az Egri Érseki Liceumi Nyomda kezeléséről. Dátum nélkül. 3085/1879.

²⁶ EÉL. PLL. Luga László levele az érseknek. Eger, 1879. aug. 20. 3085/1879.

²⁷ EÉL. Lyc. Typ. Katinszky Gyula és Sivampel József jelentése az érsek részére a nyomdában tartott vizsgálatról. Eger, 1880. ápr. 10. 1475/1880.

²⁸ EÉL. Lyc. Typ. Az érsek levele Tárkányi Béla apát-kanonok nyomdafelügyelőnek. Eger, 1882. jún. 7. 2057/1882.

²⁹ EÉL. Lyc. Typ. Luga László levele Tárkányi Bélának. Eger, 1882. jún. 7. 1086/1882.

³⁰ EÉL. Lyc. Typ. Tárkányi Béla levele az érseknek. Eger, 1882. jún. 7.

³¹ EÉL. Lyc. Typ. Az érsek levele Tárkányi Bélának. Pusztaszikszó, 1882. jún. 10. 2087/1882.

Az anyagi feltételektől függően Luga László mindent megtett a nyomda korszerűsítésének érdekében. Mivel az üzem gépparkja a 19. század végére már elavult, 1892. február 16-án keltezett beadványában javasolta Stephanovszky Sándornak, a nyomda Tárkányit követő érseki felügyelőjének két új nyomdagép beszerzését. Az üzemben akkor két darab gyorsajtó dolgozott. Az egyik már negyven éve működött, a másikat pedig már használtan vették húsz évvel korábban. Mindkét gép gyakran elromlott, ezért Luga kérte egy új gyorsajtó megvásárlását. Azt javasolta, hogy ezt a jó hírű bécsi Kaiser és Fiai Gépgyárból szerezzék be.³²

A nyomda felügyelője 1892. február 29-én kelt levelében kérte az érsektől, hogy járuljon hozzá Luga kérésének teljesítéséhez.³³ Az érsek március 2-án kelt válaszlevelében engedélyt adott az új gépek vásárlására;³⁴ ezek felavatására 1892. április 28-án került sor, e napon adták át az üzemnek az új gyorsajtókat. Ezek voltak akkor Európában a legmodernebb nyomdagépek. A gyár Egerbe érkező szakemberei két nap alatt állították össze őket, Pollák József ismert bécsi betüöntő-gyáros felügyelete alatt. Pollák már 25 éve üzleti kapcsolatban állt az egri nyomdával. A korabeli részletek feledésével persze nem lehet feloldani azt az ellentmondást, hogy bár korábban Luga ellen vizsgálat folyt, annak eredményétől függetlenül mégis vásárolhatott gyorsajtót.

Az átadáskor a nyomda dolgozói és a meghívottak voltak jelen. Ezek előtt Pollák rövid beszédet mondott. Az új gépeket az üzem részéről Luga igazgató vette át. Az *Egri Újság* című lap tudósítása szerint „Luga László igazgató és Tóth István műszaki vezető szakértelme és odaadó fáradhatatlan munkássága az egri érseki lyceumi nyomdát minden tekintetben a mai sajtótechnika modern színvonalára emelte.” Az új gyorsajtókat Pollák József indítványára Luga László igazgató tiszteletére „László-gépeknek” nevezték el.³⁵

Az 1892-ben beszerzett új nyomdagépek is kevésnek bizonyultak. Ennek oka az volt, hogy 1896 januárjában a Szent István Társulat a nyomdától nagy mennyiségű iskolai tankönyvet rendelt meg. Luga László ekkor kérte az Egyházmegyei Hivaltól egy újabb nyomdagép vásárlásának engedélyezését.³⁶ Az érseki felügyelő Luga levelét továbbította főpásztorának, akitől az új gépek beszerzésére engedélyt kért. Samassa érsek 1896. január 23-án kelt levelében hozzájárult a vásárláshoz.³⁷ A felügyelő az érsek döntéséről január 27-én értesítette Lugát.³⁸

1897-ben újabb felhők gyülekeztek a nyomda felett. Az érsek vagy a nyomda felügyelője feltehetőleg hiányosságokat észlelt az üzem működésében, ezért Cserhalmi Péter budapesti nyomdászt megbízta azok kivizsgálásával. Cserhalmi a vizsgálatról tárgyilagos jelentésben számolt be az Egyházmegyei Hivatalnak. Levelében többek között ezeket olvashatjuk: „Szerény véleményem szerint a nyomda jelenlegi berendezése és felszerelése nem felelnek meg azon követelménynek, amelyek szükségesek ahhoz, hogy a nyomda feladatát betölthesse, s üzemi szempontból is sikerrel működhessen. Hogy ez elérhető legyen, szükséges, hogy a nyomda vezetése hivatottabb és elhivatottabb személyekre bízassék.”³⁹ Az előbbieken olvashatók megértéséhez hozzá kell tenni, hogy – amint az eddigiekből kiderült – vásároltak ugyan nemrégén több új sajtót, azonban még mindig kevés gépük volt az elvégzendő munkához.

³² EÉL. Lyc. Typ. Luga László levele Stephanovszky Sándornak. Eger, 1892. febr. 16. 1210/1892.

³³ EÉL. Lyc. Typ. Stephanovszky Sándor levele az érseknek. Eger, 1892. febr. 29. 1210/1892.

³⁴ EÉL. Lyc. Typ. Az érsek válaszelevele Stephanovszky Sándornak. Eger, 1892. márc. 2. 1210/1892.

³⁵ SZECSKÓ Károly: *Tóth István egri nyomdász.* = Heves Megyei Népújság 1989. dec. 22. 3.

³⁶ EÉL. Lyc. Typ. Luga László levele az Egyházmegyei Hivatalnak. Eger, 1896. jan. 16. 395/1896.

³⁷ EÉL. Lyc. Typ. Samassa érsek levele Stephanovszky Sándornak. Eger, 1896. jan. 23. 462/1896.

³⁸ EÉL. Lyc. Typ. Az érsek levele Luga Lászlónak. Eger, 1896. jan. 27.

³⁹ EÉL. Lyc. Typ. Cserhalmi Péter jelentése az Egyházmegyei Hivatalnak a nyomda állapotáról. Dátum nélkül. 121/1897.

A vizsgálat során az érsek által kiküldött Foltin János és Katinszky Gyula 1897. szeptember 10-én meghallgatták Luga László igazgatót is. Kérdéseikre Luga az alábbi válaszokat adta: „Az utolsó leltár a nyomdában 1880-ban volt, s az éves papíreltárak voltak. Mily alapon és okon vélte magát felmenthetőnek az 1879-i szabályzat megtartásának kötelezettsége alól? A két lap szerkesztése, az Adriánál való egyházmegyei ügynökség annyira igénybe vette fizikai időmet, hogy a szabályzat rendelkezéseit pontosan meg nem tarthattam.”⁴⁰

A vizsgálat után Samassa érsek Luga Lászlót is elmarasztalta a nyomdában feltárt hiányosságok miatt. Véleményét vele kapcsolatban a következőképpen fejtette ki: „Az érseki nyomda 1879-ben alkotott, s általam szentesített szabályainak önkényes megszegése következtében fölmerült, a nyomdára hátrányos visszasságok arra indítottak engem, hogy a nyomda ügykezelését más módon rendezzem be.

Ennek folytán Uraságotat a nyomdánál viselt igazgatói állásából felmentem, s tekintettel megroggalt egészségére is, nyugdíjba helyezem. Évi nyugdíja 600 Ft lesz, melyet folyó évi október 1-jétől az egyházmegyei papi nyugdíjintézet pénztárából fog nyerni. Kegyelemből meghagyom a további intézkedésig a lyceumban élvezett lakását.

Kötelességévé teszem azonban, hogy a nyomdának esetleg még kezeneél lévő összes értékeit, netáni irományait, könyveit a nyomda felügyelőjévé kinevezett Zsaskovssky József kanonoknak pontosan átszolgáltassa. Eddigi fizetését szintén október 1-jétől beszüntetem.”⁴¹

Az érsek leveléből kitűnik, hogy a vizsgálat után Luga nyugdíjba helyezését rendelte el. Ezt követően levélben kérte Kozma Károly prépost-kanonokot, a papnevelő intézet akkori gondnokát, hogy Luga nyugdíját terjessze föl intézkedésre az Egyházmegyei Papnyugdíj Intézet Központi Bizottságának.⁴² Majd a főpásztor levélben tudatta Debreczeni János apát-kanonokkal, az Ájtatos Alapítványok Hivatalának gondnokával, hogy Luga Lászlót felmentette állásából 1897. október 1-i hatállyal, s ennek következtében az onnan kapott 100 forint évi illeték folyósítása megszűnik.⁴³ Samassa érsek ezt követően Domitrovics Károllyal is levélben közölte, hogy Luga felmentette a nyomda igazgatása alól, és helyébe őt nevezte ki új igazgatónak.⁴⁴ Luga László 1897. október 1-től, huszonöt évi nyomdaigazgatói szolgálat után nyugdíjba került.

Nem volt nyomdász szakember. Mint korábban említettük, betegsége miatt mentette fel főpásztor a lelkészkedés alól. Szakismeretét folyamatosan szerezte meg, de igazi nyomdász szakemberré nem vált. Valószínűleg nem is törekedett erre, mivel feltétel nélkül megbízott Tóth István műszaki vezetőben. Ő kiváló nyomdász szakember volt, de az adminisztrációval keveset törődött. Az 1897-es vizsgálat után az érsek Tóth Istvánt is elmarasztalta, s menesztette a nyomdából. Meg kell említenünk azt is, hogy Luga Lászlótól nagyon sok időt rabolt el a szerkesztői munka is. 1869–1876 között szerkesztette a *Népijság* című politikai hetilapot, melyet ő alapított. Az alábbi periodikákat is Luga szerkesztette és adta ki: 1872-től 1886-ig az *Egri Képes Naptárt*, 1876-tól 1893-ig az *Egri Népijság* című politikai hetilapot, 1876–1893 között az *Irodalmi Szemle* havi folyóiratot, 1878-tól 1884-ig az „*Egri Népkönyvtár*” füzeteit, 1893-tól 1895-ig pedig az *Egri Híradót*.

Bár Luga nyomdaigazgatói pályafutása elmarasztalással zárult, ennek ellenére megállapíthatjuk, hogy az üzem élén töltött évei eredményesek voltak. Ezt nemcsak a nyomda anyagi és pénzügyi helyzetének 1872-től beállott javulása bizonyítja, hanem az ezekben az években kiadott jelentős munkák is. Kiemelkedik közülük Cantu Caesar korábban már említett *Világtörténete*. Ezenkívül a teljesség igénye nélkül

⁴⁰ EÉL. Lyc. Typ. Jegyzőkönyv. Felvéve 1897. szeptember 10-én Luga László nyomdaigazgató kihallgatása alkalmával. 4659/1897.

⁴¹ EÉL. Lyc. Typ. Az érsek levele Luga Lászlónak. Eger, 1897. 4659/1897.

⁴² EÉL. Lyc. Typ. Az érsek levele dr. Kozma Károly prépost-kanonoknak. Eger, 1897. 4659/1897.

⁴³ EÉL. Lyc. Typ. Az érsek levele Debreczeni János apát-kanonoknak. Eger, 1897. 4659/1897.

⁴⁴ EÉL. Lyc. Typ. Az érsek levele Domitrovics Károlynak. Dátum nélkül. 4659/1897.

említünk meg néhány kiadott munkát. 1877-ben bocsátotta ki a *Szentek élete* című könyvet és Róder *Német kis Bibliáját*. 1878-ban a *Kis kátét* (30 000 példány), Róder *Magyar közép Bibliáját*, a *Szentek életének* második kiadását, az *Elemi kátét* (20 000 példány) s még több más művet.⁴⁵ 1879-ben további vallásos munkák hagyták el a nyomdát. A német és szlovák nyelvű kisbibliák iskolai célokra történő kiadása az egri egyházmegye vezetőinek a nemzetiségek iránti toleranciáját bizonyítja. 1880-ban elkezdték Tárkányi Béla *Katolikus egyházi énektárának* második kiadását is. (Az első kiadás 1855-ben jelent meg.)⁴⁶ A líceumi nyomdában készült folyamatosan az *Eger* című újság, az *Egri Népújság*, az *Irodalmi Szemle* stb., melyekben Luga szerkesztői munkát is végzett.

Luga László a nyugdíjazását követő éveket visszavonultan töltötte líceumi lakásán. 1905. október 25-én hunyt el. Földi maradványait október 29-én helyezték örök nyugalomra, az egri Fájdalmas Szűzről elnevezett (hatvani) temetőben, sok paptársa és barátja részvételével.⁴⁷ Elhunytával a hazai katolikus nyomdászat, újságírás és könyvkiadás szegényebb lett egy önzetlen és szeretetreméltó emberrel, pappal, íróval és szerkesztővel.

SZECSKÓ KÁROLY

⁴⁵ EÉL. Lyc. Typ. Luga László levele az érseknek. 1879. ápr. 27. 973/1879.

⁴⁶ EÉL. Lyc. Typ. Megállapodás Luga László és Tárkányi Béla között a Katolikus Egyházi Énektár második kiadására. Eger, 1880. okt. 25. 3403/1880.

⁴⁷ Heves Vármegyei Hírlap 1905. okt. 29.